

Ποιότητα
στην πανεπιστημιακή διδασκαλία:

Πραγματικά την θέλουμε;

Κι αν ναι,
τί κάνουμε για να την επιτύχουμε;

Στη μνήμη
του Σωφρόνη Παπαδόπουλου,
ενός πραγματικού δασκάλου
και αγαπημένου φίλου

Στέφανος Τραχανάς
Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας
www.cup.gr

**Μια αναγκαία
προκαταρκτική συζήτηση:**

*Η πανεπιστημιακή διδασκαλία
σε συνθήκες μαζικής ανώτατης εκπαίδευσης*

ή (εναλλακτικά)

Το ελληνικό πανεπιστήμιο σήμερα:

Η νέα Μέση Εκπαίδευση;

Μερικά γεγονότα που δεν μπορούμε να αγνοούμε

Γεγονός 1: Ο αριθμός των φοιτητών της ενιαίας πλέον ανώτατης εκπαίδευσης (ΑΕΙ+ΤΕΙ) είναι σήμερα της τάξεως των 400.000. Όσος ήταν ο αριθμός των φοιτητών του ενιαίου εξατάξιου Γυμνασίου πριν από 50 περίπου χρόνια!

Γεγονός 2: Ο αριθμός των πανεπιστημιακών δασκάλων, στην ενιαία πάλι ανώτατη εκπαίδευση (ΑΕΙ+ΤΕΙ), είναι επίσης όσος περίπου ήταν ο αριθμός των καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης πριν το ίδιο χρονικό διάστημα.

Γεγονός 3: Ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών σήμερα (κατά τις εκτιμήσεις, κυμαίνεται από 30 έως 50 χιλιάδες) είναι σίγουρα μεγαλύτερος από τον αριθμό των προπτυχιακών φοιτητών πριν από 50 περίπου χρόνια!

...και ένα υποψήφιο ...θεώρημα

**Κάθε 50 χρόνια
μια βαθμίδα εκπαίδευσης μεταπίπτει
στο επίπεδο της προηγούμενης!**

...που οδηγεί σ' ένα βασικό συμπέρασμα

Η μαζική –και πρακτικά ανοιχτή σε όλους– ανώτατη εκπαίδευση είναι πλέον ένα γεγονός, **μια καθολικά αποδεκτή κοινωνική επιλογή**, και αυτήν καλούμαστε να υπηρετήσουμε ως δάσκαλοι. Και μέσα σ' αυτό το **νέο πλαίσιο** θα πρέπει να δούμε και το ζήτημα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας. Της οποίας ο ρόλος γίνεται τώρα πολύ πιο κρίσιμος. **Είναι πολύ διαφορετικό το να εκπαιδεύεις μια ελίτ από το να εκπαιδεύεις σχεδόν το πλήρες σύνολο των νέων μιας ηλικιακής ομάδας.**

Θα πρέπει να το βάλουμε βαθειά μέσα μας:

Το πανεπιστήμιο στο οποίο σπουδάσαμε αρκετοί από εμάς δεν έχει καμία σχέση με το πανεπιστήμιο το οποίο καλούμαστε να υπηρετήσουμε σήμερα.

...και το πρακτικό ερώτημα:

Μπορούμε να κάνουμε κάτι για να βελτιώσουμε το επίπεδο της πανεπιστημιακής διδασκαλίας υπό τις δεδομένες νέες συνθήκες;

*Μερικά πειραματικά δεδομένα
από το «πείραμα της Κρήτης»**

- * παρότι κάποια από τα «δεδομένα» αφορούν κυρίως το Φυσικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Μερικές ιδέες που έχουν δοκιμαστεί σοβαρά, και μία που τώρα δοκιμάζεται

Ιδέα 1: Αξιολόγηση του διδακτικού έργου από τους φοιτητές:
Θετικές και αρνητικές όψεις ενός αναγκαίου θεσμού.

Ιδέα 2: Συμβολική αναγνώριση της διδασκαλίας ως βασικής
ακαδημαϊκής αξίας: Βραβεία πανεπιστημιακής διδασκαλίας.

Ιδέα 3: Πανεπιστημιακό βιβλίο και πανεπιστημιακοί εκδοτικοί
οίκοι. Το μετέωρο βήμα μιας αναγκαίας δημόσιας παρέμβασης
σ' ένα ***κρίσιμο ζήτημα για την ποιότητα της πανεπιστημιακής
διδασκαλίας.***

Ιδέα 4: Θερινό Σχολείο Προχωρημένης Φυσικής

Ηρακλείου – Διαλέξεις Ωνάση. Για να μην ξεχνούμε ότι πέρα από μια καλή γενική ανώτατη εκπαίδευση για όλους, έχουμε και μια υποχρέωση προς τους φοιτητές με υψηλότερες ικανότητες και ενεργότερο ενδιαφέρον

Ιδέα 5: «Ο επιστήμονας πολίτης»: Ένα νέο διατμηματικό μάθημα, για να μην ξεχνάμε επίσης ότι οι απόφοιτοί μας θα πρέπει να μπορούν να λειτουργήσουν και ως **ενεργά κύτταρα** μιας σύγχρονης δημοκρατικής πολιτείας, όπου η στοιχειώδης επιστημονική εγγραμματοσύνη του πληθυσμού είναι βασική προϋπόθεση για τη σωστή λήψη αποφάσεων σε ζητήματα κρίσιμης κοινωνικής σημασίας.

...και μια προσωπική αποτίμηση των αποτελεσμάτων

Ιδέα 1: Αξιολόγηση του διδακτικού έργου από τους φοιτητές

Μετά από μια αποτυχημένη πρώτη δοκιμή πριν από πολλά χρόνια – αποτυχημένη λόγω έντονης κομματικοποίησης των κρίσεων– η αξιολόγηση εφαρμόζεται στο Φυσικό Τμήμα σταθερά εδώ και 15 χρόνια με πολύ αξιόπιστα αποτελέσματα, **που χρησιμοποιούνται συστηματικά για την κατανομή του διδακτικού έργου:**

Τα βασικά μαθήματα διδάσκονται από εξακριβωμένα καλούς δασκάλους.

Παραμένει όμως εκκρεμές ένα κρίσιμο –και λεπτό– ζήτημα:

Να χρησιμοποιούνται ή όχι οι αξιολογήσεις των φοιτητών κατά τις κρίσεις των διδασκόντων;

Ιδέα 2: Βραβεία εξαιρετής πανεπιστημιακής διδασκαλίας

Έχουν θεσπιστεί δύο τέτοια βραβεία: Ένα **εθνικό βραβείο** –το **Βραβείο Ξανθόπουλου-Πνευματικού**– από το Ίδρυμα Τεχνολογίας & Έρευνας (ΙΤΕ), και ένα **«τοπικό βραβείο»** από το Πανεπιστήμιο Κρήτης προς τιμήν του **Στέλιου Πηχωρίδη**, ενός ταλαντούχου μαθηματικού και δασκάλου που χάθηκε πρόωρα όπως ο φίλος και συνάδελφος που τιμούμε σήμερα.

Ως προς το εθνικό βραβείο –που έχει ήδη απονεμηθεί 16 φορές– μπορώ να πω τούτο: Χάρης στη συστηματική προσπάθεια των ανθρώπων που το «κίνησαν» –π.χ. του Λευτέρη Οικονόμου– το βραβείο πέτυχε να καθιερωθεί ως μια διάκριση υψηλού κύρους και να απονέμεται κάθε χρόνο από τον ίδιο τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Και να έχει συμβάλει μ’ αυτό τον τρόπο **στη δημόσια αναγνώριση της διδασκαλίας ως θεμελιώδους πανεπιστημιακής αξίας.**

Εντούτοις –ως κρίση δεύτερου δεκαδικού ψηφίου – θα πρέπει επίσης να πω ότι κινδυνεύει (παρά τις ευδιάκριτες εξαιρέσεις) να γίνει «βραβείο των επωνύμων» και να χάσει από το οπτικό του πεδίο τους «αφανείς». Τους αφοσιωμένους και ταλαντούχους πανεπιστημιακούς δασκάλους χαμηλής δημόσιας αναγνωρισιμότητας, που είναι αφιερωμένοι πρωτίστως στη διδασκαλία και ελάχιστα (ή καθόλου) σε άλλες επωφελέστερες και πιο προβεβλημένες ασχολίες, μέσα και έξω από το πανεπιστήμιο. Όμως δεν φταίει μόνον το προφίλ του βραβείου αν ο Σωφρόνης Παπαδόπουλος δεν συγκαταλέγεται σήμερα ανάμεσα στους βραβευθέντες. Φταίμε κι εμείς που δεν «γρηγορήσαμε» όταν έπρεπε. **«Κι εσύ αδελφέ μου φταις λιγάκι»**, όπως θα μας έλεγε, με τη γνωστή τρυφερότητά του, ο Ναζίμ Χικμέτ.

...και μια πρόταση εκτός ...πρακτικών!

Για να γίνουμε όμως περισσότερο ειλικρινείς –και λιγότερο «πολιτικά ορθοί»– θα πρέπει να πούμε ότι η πανεπιστημιακή διδασκαλία υποφέρει περισσότερο όχι από την σπάνι ικανών δασκάλων –που σίγουρα θα πρέπει να τιμώνται ώστε να αισθανθούν ότι υπάρχει γύρω τους ένα περιβάλλον που εκτιμά και αναγνωρίζει το έργο τους– αλλά από την ανησυχητική παρουσία ενός μη αμελητέου αριθμού **καταστροφικών δασκάλων**. Που αδιαφορούν προκλητικά για το μάθημα που διδάσκουν, είναι όμως απόλυτα βέβαιοι ότι φταίνει οι ...φοιτητές για το άδειο αμφιθέατρο ή τα μονοψήφια ποσοστά επιτυχίας στις εξετάσεις! Φταίνει όλοι οι άλλοι εκτός από αυτούς!

Νομίζω ότι έχω μια καλή πρόταση γι' αυτό το θέμα που δυστυχώς δεν έχει εισακουστεί μέχρι τώρα! Η πρόταση είναι πολύ απλή: ***Το βραβείο χειρότερης πανεπιστημιακής διδασκαλίας***. Οι φοιτητές κάθε τμήματος θα επιλέγουν κάθε χρόνο αυτόν που θεωρούν ως χειρότερο δάσκαλο και: (α) ή θα λαμβάνουν ένα «***επίδομα ανθυγιεινής διδασκαλίας***» για να τον παρακολουθούν ή, (β), ο βραβευθείς να πληρώνεται για να ...μην διδάσκει.

Νομίζω ότι η απειλή μιας τέτοιας «βράβευσης» –«***συμμαζέψου λίγο ή σε ... βραβεύουμε***»– θα ανέβαζε τον μέσο όρο της πανεπιστημιακής διδασκαλίας πολύ πιο αποτελεσματικά από κάθε άλλο θετικό μέτρο!

Ιδέα 3: **A. Πανεπιστημιακό βιβλίο**

Μια βασική διαπίστωση: Το καλό βιβλίο είναι ο φθηνότερος και αποτελεσματικότερος τρόπος να επιτύχει κανείς μια αισθητή βελτίωση στην ποιότητα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας. Ιδιαίτερα στις νέες συνθήκες της μαζικής ανώτατης εκπαίδευσης όπου οι πολύ καλοί δάσκαλοι θα είναι αναγκαστικά σπάνιοι, ενώ με ένα καλό βιβλίο μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά η διδακτική αποτελεσματικότητα πολλών μέτριων (αλλά ευσυνείδητων) δασκάλων που δεν μπορεί παρά να αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα του συνόλου των διδασκόντων.

Νομίζω ότι η βελτίωση της ποιότητας των πανεπιστημιακών βιβλίων που φτάνουν στον Έλληνα φοιτητή εξακολουθεί να είναι ένας κεντρικός στόχος για όσους επιδιώκουν μια καλύτερη δημόσια εκπαίδευση στη χώρα. Ένας στόχος που εξακολουθεί να έχει απέναντί του –αν και αρκετά αδυνατισμένο– ένα «σύστημα συγγραμμάτων» με όλα τα ιδιάζοντα **συγγραφικά, αναγνωστικά και εκδοτικά ήθη** που καλλιέργησε και παγίωσε.

Συν διάφορα άλλα που τα έκοψε η ...λογοκρισία για να μην φάμε πάλι καμιά ...μήνυση!

Ιδέα 3: ***B. Πανεπιστημιακοί εκδοτικοί οίκοι***

Χωρίς να θέλω να υποτιμήσω τη σημαντική συμβολή στο πανεπιστημιακό βιβλίο ορισμένων εμπορικών εκδοτών, πιστεύω ότι μια δημόσια παρέμβαση στον χώρο του επιστημονικού βιβλίου είναι αναγκαία και επείγουσα. Αρκεί να είναι μια παρέμβαση **με υψηλούς ποιοτικούς στόχους**, όπως πιστεύω ότι είναι η παρέμβαση τόσο των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης όσο και των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων του ΕΜΠ (για να μην αναφερθώ στην πολύχρονη και καταξιωμένη παρουσία του ΜΙΕΤ). Γιατί αυτό νομίζω είναι το στοίχημα για τους πανεπιστημιακούς εκδοτικούς οίκους στην Ελλάδα σήμερα:

Να αποδείξουμε –πηγαίνοντας ενάντια στη γενική τάση απαξίωσης των δημόσιων θεσμών στη χώρα – ότι είναι δυνατόν να υπάρξουν δημόσιοι οργανισμοί –πανεπιστημιακοί εκδοτικοί οίκοι στην περίπτωσή μας– που να συνδυάζουν την **ευγένεια των σκοπών**, που είναι σύμφυτη με τον δημόσιο χαρακτήρα τους, με την **αποτελεσματικότητα** και την **υψηλή ποιότητα**.

Να αποδείξουμε ότι δημόσιο και υψηλή ποιότητα δεν είναι έννοιες ασύμβατες.

Στην υψηλότερη εκδοχή τους δεν μπορεί παρά να συνυπάρχουν.

*Στην πραγματικότητα, αυτό είναι το στοίχημα
για όλη τη δημόσια εκπαίδευση στη χώρα
σήμερα. Η λέξη-κλειδί είναι αυτή με την οποία
ξεκινήσαμε:*

ποιότητα

Είναι ένα στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί.

Από όλους μας για όλους μας

ΤΕΛΟΣ